

2021124 Ronde tafel gesprek Etnisch profileren - paper politie

De kern van politiewerk

De politie is een politie voor iedereen en werkt vanuit artikel 1 van de Grondwet als grondbeginsel. De politie heeft tot taak in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven. De politie maakt onderscheid om te bepalen of ze in actie komt en op welke manier ze in actie komt. Hiervoor wordt informatie gebruikt conform hiervoor geldende wet- en regelgeving. Bewust afwegen wanneer en hoe de politie (preventief of repressief) in actie komt, op een legitieme en objectief onderbouwde wijze, is daarmee een voorwaarde voor goed politiewerk. Daarbij wordt gebruik gemaakt van inschattingen van risico's en risicoprofielen. De politie doet dit binnen de formele grenzen die in wet- en regelgeving zijn vastgelegd en met alertheid voor de maatschappelijke bewegingen die hierop van invloed zijn. Politiewerk zal altijd ter discussie staan, het daarom ook goed om ook in dit ronde tafel gesprek stil te staan bij ons werk in de huidige context.

Hoe profileren wij in politiewerk

Professioneel controleren is onderdeel van ons vakmanschap waarop wij als organisatie, als team en als individu aanspreekbaar zijn. Professioneel controleren heeft als doel het voorkomen en tegengaan van (proactieve) controles op grond van ras, etniciteit, huidskleur, taal en religie, zonder objectieve rechtvaardiging. Dit doen we door de volgende stappen te hanteren: selecteren, uitleggen, bejegenen, reflecteren. We realiseren ons dat de verandering die we willen zien een kwestie is van lange adem, van volharding en consistentie in handelen. De ervaring leert dat we, naast het zoeken van oplossingen, ook veel aandacht moeten besteden aan het herkennen, erkennen en bewust worden van het probleem. Hiervoor wordt een variëteit aan interactieve interventies ingezet. De veranderstrategie is een combinatie van het bieden van een duidelijk handelingskader dat zorgt voor objectiviteit en tegelijkertijd een beroep doet op het individuele vakmanschap en samenwerking met onze bondgenootschappen binnen en buiten.

De politie heeft de afgelopen jaren sterk geïnvesteerd in hoe informatie in ons werk gebruikt en afgewogen wordt. Er is intensief gewerkt aan het tegengaan van discriminatie in het politiewerk en de politie zal daar blijvend aandacht voor hebben. Hierover wordt de Kamer ook regelmatig door de minister geïnformeerd via het halfjaarbericht, antwoorden op Kamervragen of via de beleidsreactie op onderzoeken¹. Bij maken van onderscheid in het politiewerk gaat om een zorgvuldige afweging van de belangen m.b.t. het bestrijden van misdaad, aanpak onveiligheid en die van de bescherming van mensenrechten. De vraag die telkens gesteld wordt bij ons handelen is: "Is het objectief te rechtvaardigen dat men gebruik maakt van persoonsgegevens, zoals nationaliteit, etniciteit, etc.?" Bij het maken van onderscheid wordt zo specifiek mogelijk de feiten en omstandigheden beschreven, om zo controles te voorkomen waarvoor onvoldoende grondslag is. In het handelingskader Professioneel Controleren, dat voor iedere politiemedewerker geldt, wordt hier ook nadrukkelijk op gewezen. De politie werkt actief aan bewustwording en vaardigheid over het gebruik van het

³ TK 2020-2021 29628-1035; TK 2020-2021 30950-250; TK 2020-2021 29628-1015; TK 2020-2021 29628-1011; TK 2020-2021 2021D41231; TK 2020-2021 26643-724

handelingskader Professioneel Controleren via de inzet van Virtual Reality simulaties in trainingen.

Wanneer mag welke informatie worden gebruikt

Hierop is een genuanceerd antwoord belangrijk. De context is mede bepalend voor welke informatie gebruikt mag worden. In een zwaarwegende context is goed te onderbouwen dat personen die voldoen aan - een in eerste instantie vaak - algemeen daderprofiel sneller gecontroleerd. Als er minder zwaarwegende omstandigheden zijn, zal een andere afweging worden gemaakt. Jurisprudentie over zaken in eerste aanleg en in hoger beroep, helpt bij het scherper afbakenen van de criteria/ aspecten bij het gebruik van informatie voor profilering in een bepaalde context. De gerechtelijke uitspraak die de aanleiding is voor dit ronde tafel gesprek is hier een goed voorbeeld van. De politie is zich bewust van de stringente voorwaarden voor gebruik van etniciteit als bijzonder persoonsgegeven. Het is niet toegestaan om nationaliteit, etniciteit en geboorteplaats te gebruiken als indicator in risicomodellen, tenzij er een objectieve rechtvaardiging voor die gegevensverwerking is en het gemaakt onderscheid proportioneel is. Dit is op dit moment met deze uitspraak inzake de KMAR door de rechter onderschreven².

In december van dit jaar wordt een juridisch toetsingskader van het College voor de rechten van de Mens (CRM) verwacht dat zich richt op het gebruik van etniciteit in risicoprofielen. Het kabinet zal over dit juridisch kader en over etnisch profileren een standpunt innemen dat onder andere van toepassing is op de politie. Uw kamer zal hierover door het kabinet worden geïnformeerd. De politie zal zich vanzelfsprekend ook gaan verhouden tot wat in deze kaders wordt vastgelegd.

Geldende wet- en regelgeving vanuit politie perspectief

Bestaande wet- en regelgeving geeft de politie in principe voldoende houvast om haar werk goed te kunnen doen en slagvaardig op te treden. Voor de politie is het van groot belang om alert te zijn op veranderingen in de wet- en regelgeving en de daarbij behorende jurisprudentie. Ten aanzien van proactieve controles met het oog op het voorkomen van zware criminaliteit beschikt de politie over een werkinstructie (het 'blauwe boekje') dat bijna jaarlijks wordt geactualiseerd. In die werkinstructie wordt ruimschoots stilgestaan bij de meest recente rechterlijke uitspraken inclusief consequenties voor de uitvoering. Naast de juridische aspecten probeert de politie ook zoveel mogelijk sensitief te zijn voor heersende maatschappelijke sentimenten ten aanzien van de wijze waarop de politie haar bevoegdheden inzet. Hoewel die deels worden bepaald door negatieve beeldvorming als gevolg van incidenten in binnen- en buitenland, realiseert de politie zich dat haar gezag valt en staat met het vertrouwen dat burgers in de politie hebben. Daarom investeert de politie ook in het contact met burgers – in dat kader vindt ook jaarlijks monitoring plaats van het vertrouwen in de politie en de beleving van de bejegening door de politie.

Voor de politie is het van belang om de huidige wettelijke ruimte te behouden om kenmerken zoals nationaliteit of etniciteit te mogen gebruiken voor de opsporing en de bestrijding en voorkoming van zware criminaliteit zoals ondermijning en liquidaties – mits hiervoor

² In deze zaak van de KMAR is hoger beroep aangetekend. Ook de jurisprudentie die daaruit volgt zal voor de politie belangrijk zijn.

voldoende grondslag is vanuit de context en dat niet het enige criterium is waarop onderscheid gemaakt wordt. Gegevens over nationaliteit, geboorteplaats en etnische afkomst dragen bijvoorbeeld bij aan de identificatie van een persoon en zijn van vitaal belang voor de politie om haar wettelijke taken uit te voeren. Het gaat hierbij niet alleen om de identificatie van daders van strafbare feiten, maar ook om die van slachtoffers en getuigen, alsook om het voorkómen van toekomstige slachtoffers. Aan de hand van deze gegevens kan bijvoorbeeld ook discriminatie (in aangiften / registraties) tegen bepaalde bevolkingsgroepen worden herkend en aangepakt. Gebruik van de typen persoonsgegevens nationaliteit en etniciteit kan dus juist behulpzaam zijn om discriminatie in algoritmische data-analyses op het terrein van wetshandhaving op te sporen.

Met het oog op een verantwoord gebruik van deze typen gegevens en een legitieme en ethisch verantwoorde gegevensverwerking in het algemeen zijn o.a. de volgende checks en balances ingericht:

- wanneer een soort verwerking van gegevens, gelet op de aard, de omvang, de context of doelen ervan, waarschijnlijk een hoog risico oplevert voor de rechten en vrijheden van personen, voert de politie een gegevens beschermings effectbeoordeling (GEB) uit;
- de politie heeft met het openbaar ministerie in 2020 het Kwaliteitskader Big Data ingevoerd, dat is een kaderstellend instrument voor de ethisch, juridisch en maatschappelijk verantwoorde omgang met algoritmes en big data en waarin aandacht wordt besteed aan een verantwoorde en gemotiveerde verwerking van bijzondere persoonsgegevens;
- de politie hanteert bij het gebruik van algoritmes tevens de “Ethische Richtsnoeren voor betrouwbare KI” (2019) van de High Level Expert Group, ingesteld Europese Commissie ; en
- het toezicht op het gebruik van persoonsgegevens door de politie is zowel intern als extern georganiseerd.

De politie blijft kritisch op de manier waarop informatie wordt gebruikt bij het handelen richting burgers. Om die reden volgen we via de Veiligheidsmonitor van CBS en de reputatie en vertrouwensmonitor hoe burgers het handelen van de politie ervaren. Verder vindt onderzoek plaats naar het gebruik van MEOS en de bekendheid met het handelingskader Professioneel Controleren. Hierover is uw Kamer onlangs geïnformeerd via de antwoorden op de Kamervragen van Kamerlid Belhaj met betrekking tot de analyse van data uit de ProCo app³.

³ TK 2020-2021 2021Z16009